

Zbornik Drage Roksandića – intelektualnohistorijsko čitanje jednog Festschrifta

Zbornik Drage Roksandića (ur. Damir Agičić, Hrvoje Petrić, Filip Šimetin Šegvić), Zagreb: FF press, 2019, 1232 str.

U novije se vrijeme na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu ustalio običaj objavljivanja zbornika zaslužnim profesorima koji su se istaknuli i ostavili dubljeg traga u radu sa studentima na temelju suradnje i istraživačkih tema.¹ No, *Zbornik Drage Roksandića* i više je od toga jer se po opsegu, sadržaju i samoj kvaliteti zborničkih priloga radi o pravom *Festschriftu* koji pruža različita čitanja Roksandićeve rada, tema interesa i suradničkih mreža. *Festschrift* ili „pisana proslava“, prema dugoj tradiciji akademske zajednice, izlazi u čast jednog njezina uvaženog člana i slavi njegove akademske uspjehe. Mnogobrojni prijatelji, bivši i sadašnji kolege i suradnici te nekadašnji studenti profesora Drage Roksandića na svim razinama (preddiplomski, diplomski, poslijediplomski studij) svojim su prilozima i radom na izradi ovog izdanja željeli proslaviti njegov sedamdeseti rođendan i odlazak u mirovinu sa spomenutog Odsjeka. Sami urednici zbornika, Damir Agičić, Hrvoje Petrić i Filip Šimetin Šegvić, pripadaju različitim generacijama bliskih suradnika profesora Roksandića s Odsjeka za povijest.

Drago Roksandić je znanstvenim i nastavnim radom ostavio značajan utjecaj u historijskoj znanosti te na bliske suradnike i studente svih razina studija. Ovo opsežno izdanje broji više od 1200 stranica, odnosno ukupno prigodnih 70 članaka u čast profesoru Roksandiću na više jezika, predgovor na hrvatskom i engleskom jeziku, popis čestitara, fotografije iz različitih životnih i stručnih situacija te opsežnu bibliografiju radova i drugih priloga. Roksandić je boravio, istraživao i predavao na mnogim institucijama u Hrvatskoj i po cijelom svijetu, stoga su prikupljeni prilozi ponajprije iz najužeg kruga nekadašnjih i sadašnjih suradnika Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, zatim kolega i nekadašnjih studenata, diplomanata i doktoranda iz drugih hrvatskih institucija ili iz inozemstva: Austrije, Bosne i Hercegovine, Češke, Francuske, Italije, Mađarske, Portugala, Sjedinjenih Američkih Država, Slovenije, Srbije, Velike Britanije pa sve do Japana.²

¹ Vidi: *Zbornik Nikše Stančića* (ur. Iskra Iveljić), Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 2011; *Raukarov zbornik: zbornik u čast Tomislava Raukara* (ur. Neven Budak), Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 2005; *Zbornik Mire Kolar-Dimitrijević: zbornik radova povodom 70. rođendana* (ur. Damir Agičić), Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 2003; *Zbornik Mirjane Gross: u povodu 75. rođendana* (ur. Neven Budak), Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za hrvatsku povijest, 1999.

² Autori ovdje prikupljenih radova dolaze iz mnogih hrvatskih institucija: Filozofski fakultet, Hrvatski studiji te Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatski državni arhiv, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Hrvatski institut za povijest, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Institut za migracije i narodnosti, Hrvatski audiovizualni centar; Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu; Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli; Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja; Državni arhiv u Slavanskom Brodu. Također, zavidan broj autora dolazi iz stranih institucija: Francuske (*Faculté des Lettres de Sorbonne Université, École des hautes études en sciences sociales, Centre National de la Recherche Scientifique*); Bosne i Hercegovine (Filozofski

Zbornik je iz tog razloga nužno višejezičan, objavljeni su prilozi na hrvatskom, srpskom, slovenskom, engleskom, njemačkom, francuskom i talijanskom jeziku, a prevedeni su još prilozi s češkog i japanskog jezika. Zbornik je tematski podijeljen na trinaest tema kojima se Roksandić u svojoj znanstvenoj i nastavnoj karijeri najviše bavio i za koje se zanimao. Sami prilozi obuhvaćaju različite epohe, stručne pristupe i metodološke perspektive: od istraživanja lokalnih fenomena do mikrohistorijskih istraga ili, pak, priloga koji zauzimaju globalnohistorijsku ili perspektivu svjetske povijesti. Zajedničko je prilogima da svi teže onome o čemu je i Roksandić pisao, definirajući „novu historiju“ u vremenu kada se ona još bila pred raznim tradicionalističkim pristupima dovodila u pitanje, dakle da „ona stvara istraživačke prostore u kojima je moguće egzaktnije komparirati različite povijesne situacije i procese, oblikovati smisao za univerzalnost povijesnih tokova i svoditi nacionalne ideologije na povijesne fenomene“, odnosno „svoditi ih na predmet istraživanja umjesto da one određuju sâmno istraživanje“.³ Mnogi su prilozi tako multidisciplinarni, interdisciplinarni ili transdisciplinarni, sukladno s mišljenjem i nastojanjima Drage Roksandića da povjesničarski posao ne bude „isključiv“, već „uključiv“, uvijek se trudeći povezivati ga s drugim disciplinama. Upravo je ta odanost struci, neprestana inovativnost istraživanja određenih tema, problemsko rješavanje pitanja i trezvena, ali minuciozna analiza kontroverzi ono na čemu su svi autori zahvalni Dragi Roksandiću, a što je sâm na svoje učenike često prenosio. Tako je svim radovima zajedničko upravo to što su znak predanosti i iskrene počasti profesoru i kolegi koji je svojim primjerom utjecao na brojne suradnike i kolege, a svojim javnim djelovanjem i na širu javnost.

Ove i mnoge druge pohvale i zahvale Dragi Roksandiću iznesene su i u prologu u tekstovima koje potpisuju: Hrvoje Petrić, Filip Šimetin Šegvić, Šime Pilić, Gordana Krivokapić Jović, Mira Kolar te Boris Bui. *Prolog: Drago Roksandić – Kako ga vide drugi / Prologue: Drago Roksandić – As Seen by Others* ponajprije donosi uvid u život i djelo slavljénika, uz česte osobne osvrté ili sjećanja autorâ na zajednički rad i suradnju. Također, tekstovi su zamišljeni i kao neka vrsta intelektualnohistorijskih priloga, ocjena Roksandićeve rada i djelovanja te portreta njegovih prijatelja i suradnika. Tako je u tekstu Hrvoja Petrića i Filipa Šimetina Šegvića u fokusu ponajprije Roksandićeve bogata biografija i znanstvena karijera, uz veći naglasak na određenim nastavničkim postignućima ili inovacijama te na metodološkoj analizi njegovih krupnih istraživačkih tema, dok su ostali prilozi više osobna sjećanja na njegovu djelatnost u struci (Mira Kolar), zatim na suradnju u Beogradu (Gordana Krivokapić Jović) te u sklopu FF pressa (Boris Bui), dok

fakultet Univerziteta u Banja Luci, Orijentalni institut u Sarajevu Univerziteta u Sarajevu); Velike Britanije (*Emmanuel College University of Cambridge, London School of Economics, College of Arts and Humanities, Swansea University*), Italije (*Università degli Studi di Trieste, Università degli Studi di Padova*); Srbije (Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, Institut za noviju istoriju Srbije, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu); Portugala (*Faculdade de Ciências Sociais e Humanas Universidade NOVA de Lisboa*); Mađarske (*Habsburg Történeti Intézet, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Central European University*); Austrije (*Institut für Osteuropäische Geschichte Universität Wien, Institut für Geschichte Karl-Franzens-Universität Graz*); Slovenije (*Filozofska fakulteta Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta v Mariboru Univerza v Mariboru*); Češke (*Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova*); Japana (*Tokyo Zokei University of Art and Design*); Sjedinjenih Američkih Država (*Arizona State University*).

³ Drago Roksandić, *Srpska i hrvatska povijest i „nova historija“*, Zagreb: Stvarnost, 1991, 8.

tekst Šime Pilića iz interdisciplinarnе perspektive daje portret Roksandića kao stručnjaka, angažiranog intelektualca i prijatelja od omladinskih dana pa sve do mirovine.

U poglavlju *Triplex Confinium, prostor, granice / The Triplex Confinium, Space, Borders* zastupljeni su autori: Borislav Grgin, Fazileta Hafizović, Alfred J. Rieber, Robert Niebuhr te Catherine Horel s priložima koji su kategorizacijski najbliži koncepcijskoj i teorijskoj strukturi *Triplex Confinium*, s kojom se može povezati velik dio opusa Drage Roksandića. Profesor Roksandić je kao istraživač, autor, nastavnik i mentor aktivno radio na formulaciji i koncepciji pojma i strukture *Triplex Confinium* u historiografiji. Sâm je u knjizi *Triplex Confinium ili O granicama i regijama hrvatske povijesti 1500.-1800.* (2003.) pisao o „policentrički strukturiranim pristupom temama hrvatske povijesti ranog novog vijeka“, shvaćene, dakle, „prije svega kao povijest granica i regija“,⁴ težeći pritom ukazati na mogućnosti, metodološke i stručne općenito, stvaranja koncepcije hrvatske povijesti koja bi bila u okvirima tada suvremene historiografije održiva i ujedno „europski prepoznatljiva“. ⁵ Koliko je u tome uspio Roksandić, odnosno suradnički timovi koji su na različitim aspektima radili, govori i činjenica da se u *Festschriftu* pronalaze sasvim novi i autentični pristupi ili shvaćanja *Triplex Confinium*, što govori o stalnoj evoluciji pojma, koncepta i njegove primjenjivosti. Međutim, od tada je koncept doživio razne znanstvene razvitke, što u okviru projektnih djelatnosti (projekt je pod nazivom „Triplex Confinium: hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu“ bio aktivan od 1996. do 2014. te se od 2007. sastojao od više međusobno povezanih projekata), što na temelju članaka i radova istraživačkog tima, Roksandićevih bliskih suradnika ili učenika, pa sve do brojnih kolega koji su koncepciju prihvatili i na vlastiti način odredili u svojim radovima. Upravo se iz toga može iščitati i osnovna koncepcijska zamisao *Triplex Confiniuma*, zamišljenog u tradiciji „nove historije“ i francuskih *Annales*, i kao projektna osnova i kao perspektiva na (hrvatsku) povijest i kao metodološko-konceptualni okvir. Tako je, primjerice, Alfred J. Rieber u novije vrijeme pristupe i koncepcijska rješenja vezana uz *Triplex Confinium* protegnuo i primijenio na drugu polovinu 20. stoljeća i Hladni rat, što je i u poglavlju vidljivo u radu samog Rieberta, ali i u prilogu Roberta Niebuhra. Sljedeća poglavlja tematski se nadovezuju na ono o *Triplex Confinium*, a u njima se donose radovi koji obrađuju neki od fenomena spomenutih poglavlja, zatim razne studije slučaja te nova čitanja ili reinterpretacije dosad poznatih izvora, odnosno analize na temelju nove građe, uz pokoji tekst koji ulazi u konceptualnu povijest pojma Sredozemlja ili „habsburškog nasljeđa“, predvođeni radom Egidija Ivetica koji se problemski također uklapa u prijašnje poglavlje jer govori o *Triplex Confinium* unutar njegova vlastitog dugotrajnog istraživanja povijesti Jadrana. Radi se o poglavljima: *Vojnokrajiške studije / Studies of the Military Frontier, Habsburgia, Ottomanica* te *Mediterranea*. Vojna krajina bila je temom mnogih Roksandićevih radova, a o njoj je također držao i predmete na diplomskom studiju. Ustvari, na više će mjesta Roksandić priznati da je temama s prostora Vojne krajine fasciniran još od zagrebačkih gimnazijskih dana,⁶ odnosno da je „os-

⁴ Isti, *Triplex Confinium ili O granicama i regijama hrvatske povijesti 1500.-1800.*, Zagreb: Barbat, 2003, VIII-IX.

⁵ Isto, 4.

⁶ Isti, *Vojna Hrvatska – La Croatie militaire. Krajiško društvo u Francuskom Carstvu (1809–1813)*, sv. 1, Zagreb: Školska knjiga – Stvarnost, 1988, 5.

obno živio iskustvo 'Triplex Confinium'.⁷ Za Roksandića je Vojna krajina ishodište socijalnohistorijskih i vojnohistorijskih istraživanja, što je posebice vidljivo u njegovoj doktorskoj disertaciji *Hrvatska vojna krajina pod francuskom vlašću (1809-1813)*, obranjenom 1988. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a objavljenom godinu kasnije pod naslovom *Vojna Hrvatska – La Croatie militaire. Krajiško društvo u Francuskom Carstvu (1809–1813)*. U ovoj je dvosveščanoj monografiji tako vidljiv utjecaj strukturalističke socijalne i komparativne historije te regionalnih studija, uvijek prisutnih u daljnjim Roksandićevim istraživanjima, stvarajući time uvjete za kompleksnu analizu vojnokrajiškog društva na temelju različitih socijalnih, kulturnih, kvantitativnih i drugih pokazatelja. Aktualnost Roksandićevih pristupa željela se prikazati i odabirom priloga u poglavlju *Vojnokrajiške studije / Studies of the Military Frontier*, za koje su pisali: Neven Kovačev, Sanja Lazanin, Dubravka Božić Bogović, Mislav Radošević te Vedran Muić. Da je *Triplex Confinium*, između ostalog, i perspektiva koja hrvatsku povijest ranog novog vijeka (i 19. stoljeća) postavlja kao relevantan faktor na širem trokutu odnosa između Venecije (Mletačke Republike), Beča (Habsburške Monarhije) i Carigrada (Osmanskog Carstva), pokazuju naredni prilozi. U sljedećem poglavlju pod naslovom *Habsburgia* svojim su priložima pridonijeli: Siegfried Gruber, Boro Bronza, Nenad Ninković, Goran Vasin, Damir Agičić, Andras Gerő i Marijan Bobinac, želeći oslikati i dočarati ovu uvelike važnu sastavnicu Roksandićeva rada, istraživački isprepletenu dvjema ranije spomenutim odrednicama njegova znanstvenog djelovanja. Od samih istraživačkih početaka, temom diplomskog rada pod naslovom *Hrvatska u doba Marije Terezije (1740-1780)*, studijskog boravka u Beču, kasnijega gostovanja na *Institut für die Wissenschaften vom Menschen* i Srednjoeuropskom sveučilištu (CEU) kao gostujući predavač i istraživač, pa sve do kasnijih projekata i raznih drugih suradnji pri istraživanju društva i politike moderne srednjoeuropske povijesti, Habsburška Monarhija i „habsburške studije“ bile su dio Roksandićeva rada. Iako se osobno nije izravno dugotrajnije bavio poviješću Osmanskog Carstva, osmanska povijest činila je neizostavan dio istraživanja *Triplex Confiniuma*, stoga je u svojim radovima o ranonovovjekovnoj povijesti te suradnjom s osmanistima u okviru projekata nastojao pronaći načine kako integrirati i tu neizostavnu perspektivu. Robert Holjevac, Dubravka Mlinarić, Nenad Moaćanin, Hrvoje Petrić i Tea Perinčić u poglavlju naslovljenom *Ottomanica* na različite načine istražuju hrvatsko-osmanske kontakte od razvijenog srednjeg vijeka do 19. stoljeća, s naglaskom na prostore komunikacija i preobrazbi unutar tih prostora u etnokonfesionalnom, političkom ili, pak, kulturnom smislu. Roksandićeva istraživanja pojma Sredozemlja te povijesti Jadrana i Mediterana čine posljednju kariku u lancu istraživanja *Triplex Confiniuma*. Time je u njegovim radovima bila obuhvaćena povijest svih triju glavnih aktera procesa stvaranja „višegraničja“. Kada je riječ o proučavanju „mora kao regije“, od socijalnohistorijskih i kulturoloških čitanja do suvremenijih ekohistorijskih koncepcija, Roksandićev metolodoški interes temelji se uglavnom na radu i teorijama pojedinih povjesničara okupljenih oko časopisa *Annales*, poput Fernanda Braudela ili Mauricea Aymarda i drugih, dopunjujući koncepcijski geografski, kulturno ili politički određene kontinentalne prostore i mikroregije o kojima su pisali Emmanuel Le Roy Ladurie ili Roksandiću naročito blizak Pierre Vilar. Stoga su u smislu boravaka i istraživačkih kontakata, tj. znanstvenih mreža uz Austriju,

⁷ Isti, *Triplex Confinium*, IX.

Mađarsku i Njemačku, odnosno Sloveniju i Srbiju, izuzetno važne i Roksandićeve dugotrajne veze s Francuskom i Italijom pa je čak i sudjelovao u radu nekoliko doktorskih kolegija na *École des hautes études en sciences sociales*. Roksandić se ujedno dugoročno bavio poviješću Sredozemlja u širem smislu unutar globalne i komparativne historije, ali i u užem smislu poviješću Jadrana, povezujući to naročito s mikrohistorijskim shvaćanjem. S tim je ciljem u sklopu dokorskog studija provodio nastavu na predmetu „Teorije i metode“ te organizirao „Jadransku/mediteransku radionicu“ (2016, 2017). Stoga poglavlje *Mediterranea* tekstovima Nikole Samardžića, Stefana Halikowskog Smitha, Slavena Bertoše, Daniela Barića, Inoslava Beškera, Marca Doga, Egidija Ivetica, Naide-Mihal Brandl, Zrinke Podhraški Čizmek, Samante Paronić te Filipa Šimetina Šegvića donosi pregled nekih tema ili aspekata koji mediteransku i jadransku povijest povezuju s Roksandićevim interesima u širem ili užem smislu. Poglavlje se tako sastoji od raznovidnih tekstova, od kojih neki donose nova istraživanja povijesti Sredozemlja, dok su drugi posvećeni percepciji Sredozemlja (Samanta Paronić), teorijskom razmatranju i recepciji Fernanda Braudela i njegova pojma „dugog trajanja“ (Filip Šimetin Šegvić) ili, poput priloga Egidija Ivetica, nastavljajući se na Roksandićeve istraživanja, problematiziraju povezanost pojma *Triplex Confinium* i jadranskog prostora.

Potom slijede poglavlja koja su neka vrsta *hommagea* onim temama kojima se Roksandić bavio, a sami se tekstovi nužno ne nadovezuju na njegova istraživanja ili područja užeg interesa, već pokrivaju mnogo širi spektar subdisciplina te ukazuju na njihov tematski raspon i istraživački potencijal. Poglavlje *Grad, društvo, pojedinac / The City, Society, the Individual* ukazuje na Roksandićev interes prema osobama i intelektualnoj biografiji (to su, primjerice, Ivan Mažuranić, Baltazar Bogišić, Vladan Desnica i drugi), zatim intelektualnoj historiji te socijalnoj historiji istraživanja društva u urbanom kontekstu. U Roksandićevu radu vidljivo je bavljenje suodnosom urbanog i ruralnog, a urbanom historijom posebice na temelju održavanja *Desničinih susreta* na kojima se godinama (između ostaloga) ispituju povijesni konteksti urbanih krajeva – Zadra, Splita, Beograda i Zagreba, upravo unutar disciplinski širokog okvira intelektualne historije (samog Vladana Desnice, njegove uže i šire obitelji ili drugih istaknutih pojedinaca). Tako i radovi koje donose Meri Kunčić, Branimir Brgles, Zlatko Kudelić, Andrej Hozjan, Željko Holjevac, Nikolina Šimetin Šegvić te Ivica Šute prikazuju razne aspekte bavljenja intelektualnom, socijalnom i urbanom historijom, i to unutar metodološki razrađenih okvira povijesti Zagreba (i u slučaju priloga A. Hozjana Maribora) ili pojedinaca (J. Horvat, P. Petretić). Sljedeće poglavlje *Knjiga, tekst i intelektualna historija / The Book, Text and Intellectual History* sadrži tekstove Petera Burkea, Ivana Basića, Marka Petraka, Isaa Koshimure, Sanje Roić i Bojana Đorđevića. Prilozima se poglavlje nastavlja na prošlo u smislu različitih pristupa intelektualnoj historiji i intertekstualnim čitanjima, ali i kulturnoj historiji te kulturnoj antropologiji u najširem smislu. Primjerice, Burkeov prilog, koji nastoji ponuditi nov pristup povijesti knjižnica u odnosu na materijalnu kulturu znanja, ustvari otvara vrata „arheologije knjižnica“ koja analizira totalitet (sâm prostor knjižnice, opremu itd.), dopunjujući klasične pristupe povijesti čitanja i knjige. Spomenuto poglavlje također ukazuje, kao i brojna druga, koliko je suradnička mreža Drage Roksandića suštinski interdisciplinarna i kako je u različitim fazama svojeg rada surađivao s različitim krugovima stručnjaka izvan uskih granica historiografije. Sâm je Roksandić u istraživanjima od sredine 2000-ih sve više razvijao interes prema intelektualnoj historiji. Odabirom radova i autora tekstova, iz ovog i prošlog poglavlja vidljivo je da Roksandić intelektualnu

historiju smatra transdisciplinarnom osnovom kojom dolazi u čvršći kontakt s drugim disciplinama, poput sociologije, lingvistike, filozofije ili arhivistike. Njegov pristup obdijeljuje različite američke, francuske, njemačke ili britanske inačice intelektualne historije koja je, dakle, usmjerena na pojedinca, njegov kontekst djelovanja (najčešće grad), ali i na druge (bliske) kulturne sredinane, kulturni i društveni habitus, jednako kao što je usmjeren i na pojmovnu povijest i povijest koncepata (*Begriffsgeschichte*), promišljanja intertekstualnosti i analize diskursa. Sljedeća dva poglavlja usredotočena su na političku i diplomatsku historiju, dakle na područje koje je povremeno bilo predmetom Roksandićeve interesa, pod uvjetom da je u kombinaciji s nekim suvremenijim metodološkim ili koncepcijskim shvaćanjem. Prilozi koje donose poglavlja *Nacionalizam i ideologije / Nationalism and Ideologies* te *Politika i događaji / Politics and Events* ukazuju i na Roksandićevo zanimanje za teme iz suvremene povijesti, povijesti Jugoslavije, partizanskog pokreta, odnosno povijesti Srba u Hrvatskoj. Upravo recentno objavljena Roksandićeve knjiga *Historiografija u tranziciji* (2018) svojim interesima za pojedince poput Save Mrkalja ili Gerasima Zelića, bitne događaje, kao što su Prvi kongres kulturnih radnika u Topuskom, ili institucije poput Filozofskog fakulteta u Zagrebu, dakako je međusobno povezana u propitivanju različitih stupnjeva srpsko-hrvatskih odnosa, političkih i ideoloških razina te uvelike prati logiku spomenutih dvaju poglavlja. Roksandić je, osim toga, nedavno sudjelovao i u izradi knjige *Jugoslavija u istorijskoj perspektivi* (2017), i to prilogom „Jugoslavenstvo prije Jugoslavije“, pa se stoga i Aleksandar Jakir u svojem članku objavljenom u *Zborniku Drage Roksandića* referira i nastavlja na takav prikaz intelektualnih i duhovnih temelja ideje zajedništva južnih Slavena. Raznim razinama analize svjetskih i hrvatskih perspektiva u sklopu političke povijesti te pojma nacionalizma Jakiru se svojim priložima pridružuju Alan Sked, Vlatka Dugački, Krešimir Regan, Matko Globačnik, Dušan Bilandžić, Tvrтко Jakovina, Dušan Nečak, Tomislav Brandolica, Filip Škiljan i Jakša Raguž. U disciplinskom smislu ti prilozi čine izrazito heterogen blok tekstova koje povezuje usmjerenost na povijest kasnog 19, odnosno uglavnom 20. stoljeća. Iznimku čine teorijska rasprava Miroslava Hrocha u kojoj se preispituju, dopunjuju ili nanovo definiraju njegovi ranije poznati modeli komparativne analitičke obrade razvoja nacija i nacionalizma, odnosno prilog Alana Skeda koji proučava dugo trajanje nacionalizma, od 19. stoljeća do nacionalizma u Europskoj uniji, odnosno EU nacionalizma, iz perspektive ravnoteže sila o odnosa svjetskih lidera. U ostalim se priložima ističu najrazličitiji pristupi lokalnim temama i događajima te kvantitativnim propitivanjima vezanima uz područje Banije i Gline, klasičnoj diplomatskoj povijesti i sintetičnim perspektivama na povijest Jugoslavije o kojoj pišu Dušan Bilandžić i Tvrтко Jakovina. Prilog Tomislava Brandolice, s druge strane, propitivanje politike i ideologije provodi na užem terenu intelektualne historije pod utjecajem britanske *Cambridge School*. Manje poglavlje *Interkulturalizam / Interculturalism* radovima Zvonka Kovača i Virne Karlić razjašnjava interkulturalizam kao još jedan od aspekata Roksandićeve znanstvenog djelovanja. On je ponajprije povezan s njegovim istraživanjima srpske povijesti i povijesti Srba na hrvatskom prostoru. Tako je u knjizi *Srbi u Hrvatskoj: od 15. stoljeća do naših dana* (1991) te u kasnijim raspravama i člancima na hrvatskom i stranim jezicima razmatra u duljem trajanju. Važno je u ovom kontekstu hrvatsko-srpskih odnosa te interkulturalizma spomenuti i pokretanje *Programa znanstvenih istraživanja Desničini susreti* 1989. unutar kojeg je prvi znanstveni skup održan već 1990, no daljnje programske aktivnosti bile su prekinute zbog rata. Obilježavanjem stote obljetnice rođenja književnika Vladana Desnice u

rujnu 2005. započinje proces obnove programa te otada kontinuirano djeluje pod nazivom *Program društveno-humanističkih i kulturoloških istraživanja Desničini susreti*, donoseći nova interkulturalna, interdisciplinarna i komparativnohistorijska istraživanja bavljenjem osobom i djelom Vladana Desnice, odnosno vremenom njegova djelovanja i življenja.⁸ U Roksandićevo je radu također vidljiv njegov interes za komparativnu historiju koja tako čini važan faktor njegova znanstvenog rada. Radovi Branimira Jankovića i Arnolda Suppana, objavljeni u poglavlju *Komparativna historija / Comparative History*, ukazuju na dva različita načina u pristupu. Roksandić se u vlastitim istraživanjima često oslanjao i koristio metodama komparativne historije ili koncepcijskim obuhvatom, a uredio je i knjigu *Uvod u komparativnu historiju* (2004) koja još uvijek služi kao osnovna studentima pri razumijevanju temeljnih teorijsko-metodoloških aspekata komparativne historije. Na to koliko važno mjesto zauzimaju komparativna historija i interkulturalizam u Roksandićevo radu, pokazuje i osnivanje Centra za komparativnohistorijske i interkulturalne studije 2001, svojevrsnog vrhunca povezivanja ne samo komparativne historije i interkulturalnih studija već i stvaranja pogodne platforme daljnjih radioničkih, laboratorijskih, dijaloških, simpozijских i drugih znanstvenih transdisciplinarnih istraživanja koja svojim projektima, ponajprije u okviru *Desničinih susreta*, zatim raznim izdanjima kao cilj, u užem historiografskom smislu, imaju doprinos i razvoj spomenutih disciplina u hrvatskoj historiografiji po uzoru na suvremene svjetske trendove. U poglavlju *Akteri povijesti / Actors of History* koje se nadovezuje pišu: Ivana Cvijović Javorina, Stjepan Matković, Božo Repe i Mladen Medved. Ponovno se u fokus dovodi Roksandićevo interes za važne povijesne ličnosti, u ovom slučaju posebice iz 20. stoljeća, i to još jednom uz vrlo heterogen način pristupanja temama i izvorima koji se obrađuju. Novo čitanje Mladena Medveda u odnosu na interpretaciju tranzicije na kapitalizam u Hrvatskoj Rudolfa Bićanića pritom nudi i do sada (u hrvatskoj historiografiji) zanemarenu valerštajnovsku *world-systemanalysis*, dakako, shvaćenu na suvremeno prilagođen način. Posljednje poglavlje, naslovljeno *Teorije i metode / Theories and Methods*, uvelike ističe ono što je zajedničko sveukupnom Roksandićevo radu – zanimanje za teorijska propitivanja i stalni razvoj metodologije, kako historijske znanosti tako i sukladno čitanje i prilagođavanje drugih disciplina. Stoga ovdje izneseni radovi ukazuju na Roksandićevo razvijanje teorijskih pristupa unutar različitih područja (npr. *Borderstudies*, mikrohistorija, ekohistorija) ili s pomoću različitih metodologija (socijalna historija, intelektualna historija, nova kulturna historija itd.). Zbog toga prilozi Šime Pilića, Andréa Burguièrea te posebno Zrinke Blažević nude teorijske poglede prema naprijed u slučaju suodnosa historiografije i socioloških istraživanja, zatim historije i memorije (dodirujući se i kulture pamćenja kao naročito česte teme Roksandićevih istraživanja) te ponovno *Triplex Confinium*. Upravo je takvo teorijsko promišljanje prema naprijed karakteristično za rad Drage Roksandića, ne zadovoljavajući se samo na prenošenju i tumačenju stranih suvremenih pristupa u kontekstu hrvatske historiografi-

⁸ Isti, „Vladan Desnica i *Desničini susreti*: razmišljanja povodom 25. obljetnice *Desničinih susreta*“, u: *Dijalog s povodom 5. Vladan Desnica i Desničini susreti. Pogled unatrag, pogled unaprijed* (ur. Drago Roksandić, Ivana Cvijović Javorina), Zagreb: FF press – Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije, 2013., 89-115; Isti, „O Vladanu Desnici i ‘Desničinih susretima’“, u: *Desničini susreti 2005.-2008.: zbornik radova* (ur. Drago Roksandić, Ivana Cvijović Javorina), Zagreb: Filozofski fakultet – Plejada, 2010, 255-282.

je, već, tražeći ustrajno, na povezivanju postojećih inovacijskih potencijala, potreba hrvatske historiografije i novih usmjerenja koja su trajno održiva. Prilog Mirjane Matijević Sokol upozorava na dugu tradiciju i razvojne potencijale pomoćnih povijesnih znanosti, podcrtavajući da je kreativno povezivanje novih tema s metodama i vještinama unutar same disciplinske jezgre ključno i u samom Roksandićevu radu. Sve to radi uzimajući u obzir policentričnu historiografsku strukturu, pod utjecajem, primjerice, francuskih *Annales* – na što upućuje i tekst Marte Fiolić i Marka Lovrića posvećen Mirku Draženu Grmeku – talijanske socijalne historije ili pristupa na koje je ukazala *microstoria*, američkih pristupa intelektualnoj historiji te britanskih povjesničara okupljenih oko časopisa *Past & Present*. U nedavno objavljenom tekstu, koji pobliže objašnjava Roksandićeve osobne susrete s različitim pojedincima francuske historiografije i usmjerenjima, objašnjava kako se njegov inicijalni interes prema propitivanju marksističke historiografije kvalitativno razvijao u kontekstu francuskih *Annales* i šire, ukazujući, primjerice, na utjecaje već spomenutog Vilara, Hervéa Le Brasa i druge.⁹ Stoga posljednje poglavlje predstavlja jedan uvid u dijelove mozaika koji je u dužem trajanju Roksandić slagao jer pokrivaju neke teme kojima se bavio ili koje je razvijao i poticao tijekom svoje znanstvene karijere.

Zaključno, u ocjeni *Zbornika Drage Roksandića* treba napomenuti kako je to knjiga koja je, u okvirima hrvatske historiografije, rijedak projekt koji objedinjuje i okuplja mnoge suradnike, kolege, studente, doktorande i prijatelje profesora emeritusa Drage Roksandića iz čitavog svijeta. Ovo opsežno izdanje izborom priloga i sadržajem ukazalo je na mnoštvo tema i interesa kojima se slavljjenik još uvijek bavi pa se s pravom može konstatirati da se radi o jednoj vrsti „intelektualne mape“ koja sugerira moguće metode, pristupe, teme i smjerove istraživanja koje Roksandić provodi i potiče s jedne strane, odnosno intelektualne, znanstvene, stručne i kolegijalne mreže suradnika koje je tijekom rada Roksandić stvarao s druge strane. Raznovrsnost zbornika i usmjerenost na različite teme, metode i tehnike šire od uobičajenih granica historiografije ne zrale ovom prilikom samo rad Drage Roksandića (pa su stoga pružili i priliku za ovo intelektualnohistorijsko čitanje) već svjedoče i o postojanju jedne škole Drage Roksandića. Generacije studenata zahvalne su profesoru što ih je uvijek poticao na rad i davao im podršku u njihovu znanstvenom razvoju.

Mihaela Marić

⁹ Isti, „*The Annales School, EHESS, and École de Paris: Memories of an étudiant libre in 1980/1981*“, u: *Annales in Perspective: Designs and Accomplishments* (ur. Drago Roksandić, Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin Šegvić), Zagreb: FF press – Centar za komparativno-historijske i interkulturene studije, 2019, 443-450.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

52

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2020.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 52, broj 2

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher
Miljenko Šimpraga

Glavna urednica / Editor-in-Chief
Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor
Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board
Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*
Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d.d.

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*